

SERAMİK EĞİTİMİNDE BİR SANAT ESERİ ELEŞTİRİSİ ÖRNEĞİ

AN EXAMPLE OF ART WORK CRITIQUE IN CERAMIC EDUCATION

F. Evren DAŞDAĞ¹

Öz

Günümüz seramik eğitiminde tarih, yapım teknikleri, yaratıcı yorumlar vb. öğretilmektedir. Bunların yanı sıra bir seramik esere pedagojik eleştirinin nasıl yapılması gerektiği de önemli bir öğreti olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü çağdaş eğitimin en önemli amaçlarından biri öğrencilerin iyi karar verebilmeleri için eleştirel düşünceyi geliştirmektir. Sanat eğitiminde bu gelişim bir sanat yapıtını, sorular sorarak ve tartışmalar yaparak olumlu bir biçimde araştırma yöntemidir.

Bu makalede, antik Yunan vazolarından, Geç Arkaik Dönem'e ait (M.Ö. 480-490), çömlekçi Hieron tarafından yapılmış, ressam Makron tarafından resimlenmiş, kırmızı figürlü Attika kylix ele alınacaktır. Bu kylix, pedagojik eleştiri ile incelenecektir. Bu tip eleştiri yöntemiyle hem seramik sanat eğitimine, hem de tarihe ışık tutmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Seramik, seramik eğitimi, sanat eleştirisi, pedagojik eleştiri, Hieron, Makron, Attika kylix

Abstract

In our current ceramics education history, creative interpretations and construction techniques etc. are being taught. In addition to these techniques using critical pedagogy is crucial as well. In this paper a red figured Attika kylix, an antic Greek vase from Late Archaic Period (480-490 BC) drawn by painter Macron and done by potter Hieron, is analyzed through critical pedagogy. Applying this technique the study intends to highlight both history and ceramics art education.

Key Words: Ceramic, ceramic education, art criticism, theories of criticism, Hieron, Macron, Attika kylix

¹ Yrd.Doç.Dr., Dicle Üniversitesi, Z.G. Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Bölümü, edasdag@gmail.com

GİRİŞ

Seramik eğitiminde öğrenci, öncelikle tasarım yapmayı öğrenir. Ardından tasarımını iki veya üç boyutlu hale getirip, pişirip, renklendirerek sanat tüketicisine sunmayı öğrenir. Bu eğitim süresince tarihsel bilgiler, seramik yapım ve dekor teknikleri, yaratıcı ve estetik tavır öğrenilen diğer bilgiler arasındadır. Bunların yanı sıra öğrencileri inceleme ve araştırmaya sevk ederek algı toplayıp, birikimlerini sentezlemelerini, çevrelerinde olup biteni anlamalarını sağlamak da gerekir. Çünkü kendilerini rahatlıkla ifade edebilen, eleştirel düşünebilen, sağlıklı karar verebilen bireyler çağdaş toplumları oluşturacaklardır. Bu bağlamda seramik eğitiminde de, eleştiri yaptırarak öğrenciyi geliştirme öğretim çeşitlerinden biri olmalıdır.

AMAÇ

Bu makalenin amacı seramik eğitiminde, eleştiri yaptırarak öğrenciyi geliştirmek için, eleştiri kuramlarından pedagojik eleştiri tipini, sanat eleştirisi açısından antik Yunan vazolarından, kırmızı figürlü Attika kylixin üzerinde incelemektir.

BULGULAR VE YORUM

Sanat eleştirisi bir sanat eserine ayrıntılarıyla ve toplumsal bağlam içinde yaklaşma, tanımlama, çözümlenme, yorum ve yargı sürecidir (Özsoy, 2003). Eleştirinin ilk amacı, sanat eserinde bizleri etkileyen nedenleri kavramak, ikincil amacı ise zevk almaktır. Yani eserde bizleri doyuma ulaştıran etkenleri tanıyıp, anlayarak haz almaktır. Sanat eleştirisinin ortak paydası ise bir sanat nesnesinin seviyesini veya değerini, anlamını ortaya çıkarmaktır. Sanat eserinin neden, nasıl güzel olduğuna karar vermede zemin oluşturmaktır (Boydaş, 2005).

Sanat eğitimcilerinden Feldman, bir sanat eserini eleştirmek için yöntem geliştiren ilk kişidir. Feldman'a göre iki çeşit sanat eleştirisi vardır: Öznel ve bağlam içinde eleştiri. Öznel eleştiri (yaratılıştan olan, içsel) salt; tek bir sanat yapıtında gözlemlenen ve duyuşsal bilgiden doğan ve anlamları oluşturan özelliklere ilişkin içsel ipuçları üzerinde yoğunlaşır. Bağlam içinde (dışsal) eleştiri, sanat yapıtının sosyo-tarihsel zamanlarla ilişkisini kurarak yapılan araştırma yöntemidir.

Eleştiri yöntemlerinin yanı sıra eleştirinin çeşitleri ise "Sanat Eleştirisine Giriş" kitabında N. Boydaş'ın belirttiği gibi dörde ayrılır. Basın eleştirisi: Bu tür eleştiride eleştirmenler genellikle sanat olayları hakkında makaleler yazarlar. Pedagojik eleştiri: Sanat öğretilen üniversite, kolej ve okullarda görülür. Bu tür eleştiri sanat öğretmenleri tarafından yürütülür. Eğitim açısından çok etkili olan bu eleştiride yazma yerine konuşma hakimdir. Akademik eleştiri: Bu tür eleştiri çok ciddi ve iyi eğitim almış çevrelerde görülür. Sanat

koleksiyonculuğunu ve üretimini dolaylı yoldan etkilediği söylenebilir. Popüler eleştiri: Alan dışı kişiler tarafından yapılan eleştiri türüdür.

Bilinen gerçek şudur ki, herkes sanatçı olamaz, sanat eseri yapamaz ama, herkes bir sanat tüketicisidir. Herkes sanatı ve eseri eleştirir, ancak bir sanat eleştirisinin eksiksiz yapılabilmesi için iyi bir donanıma sahip olmak gerekir. En önemli koşul ise, sanat eseriyle olması gereken tanıdıklıktır. Genellikle bu geniş bilgi ve birikim, tanıdıklık, sanat tarihi inceleme ve araştırmalarıyla elde edilir (Boydaş, 32). Ayrıca felsefe, estetikle ilgili kaynak kitapların okunması, özümsemiş olması ve etik değerlere sahip olunması da gereklidir (Alakuş, 213). Öte yandan galeri, atölye, müze incelemeleri, yurt dışında alan araştırmaları daha kapsamlı bilgi birikimi sağlar. Böylelikle “Sanat hakkında bilgi, sanatın işlevini, üsluplarını, sanatçının çalıştığı kültürel ve sosyal çevreyi, çeşitli araçlarla artistik yaratmaya tesir eden teknik faktörleri anlamayı, bilmeyi tanımayı gerektirir” (Boydaş, 33).

Ancak her eleştirmen, sağlıklı eleştiri yapamayabilir, çünkü bakış açıları ve görüşler değişebilir. Bazen eleştiriciyi yanılığa götüren kendine özgü görüşleridir. Kendini beğenme, az düşünme, acele karar verme gibi bazı nedenlerden ötürü yanılmalar olabilir. Tıpkı yargılar gibi estetik değerlendirmelerde de çeşitli görüşler hakim olabilir. Değer yargılarının oluşmasında, beğeni yargılarının da rolü vardır. Ayrıca o sanat eserinin olduğu psikolojik koşulları da bilmek gerekir (Artut, 29).

Çağdaş eğitimin en önemli amaçlarından biri öğrencilerin iyi karar verebilmeleri için eleştirel düşüncüyü geliştirmektir. Sanat eğitiminde bu gelişim bir sanat yapıtını, sorular sorarak ve tartışmalar yaparak olumlu bir biçimde araştırma yöntemidir. Araştırmacı sanat eleştirisi bir sanat yapıtı ile yoğun bir biçimde ilgilenir. Amaçlanan, öğrencileri bilgiye dayalı düşünceler üretmeye yönlendirmektir. Eleştiride sayısız görüş yer alsa da hiçbiri kesin olarak, son değildir. Sanat yapıtına her defasında yeni bir gözle bakılabilir, yeni şeyler görülebilir. Bu tarz sanat eleştirisinde öğrenciler, hem tartışacak, hem çeşitli görüşleri dinleyecek ve hoşgörülü olarak yeni düşünce ve görüşlerle sanat anlayışlarını çoğaltacaklardır (Kırısoğlu ve Stokrocki, 1997,1.26).

N. Boydaş “Eleştiri, eğitim gibidir ve o sanat hakkında fikirlerin paylaşımı ve iletişimidir. Veya sanatın yeşerdiği ortamın tanıtılmasıdır” der. Bu noktadan hareketle, hedef kitle olarak üniversite öğrencilerine eleştiri konusunda bazı bilgileri aktarmak gerekir. Sanat eseri eleştirisi yaparken; insanların dikkat etmedikleri şeyleri görmeye ve açıklamaya çalışmak, eserin ön yapı elemanları arasındaki ilişkileri çözümlemek, eserin arka planındaki

anlamları yorumlamak ve toplum için önemini yargılayarak bir sanat eserinin anlaşılmasına yardımcı olmaya özen göstermenin gereğine inanmaktır. Bu tip eleştiride dört aşama vardır.

1. Betimleme: Eserdeki ön yapı elemanları denilen "bilgi objeleri"ni tek tek tanımlama işlemidir. Eserin nasıl bir sanat formu olduğu belirtilir. Ayrıca, eserin yüzeyinde nelerin bulunduğu açıklanır.
2. Çözümleme: Sanatın ilkeleri ile, sanat eserinin oluşum biçiminin ilişkisini kurarak derinlemesine bir inceleme yapılmasıdır.
3. Yorumlama: Sanat eserinden anlam çıkarmak ve eseri her açıdan anlamaya çalışmaktır. Bu yorumlar duyuşal bağlantıları, sembolleri, çağdaş ve tarihi anlamları, yorumları içerir. Yorumlar kişiseldir. Çözümleme aşamasındaki bulguların temel alınması gerekir.
4. Yargılama: Eserin neden ünlü olduğu, niçin güzel olduğu veya değerli olduğunun net bir şekilde açıklanmasıdır. Yargılama aşamasında bazı sanat kuramlarını belirtmek gerekir. Örneğin yansıtmacı kuramda eserin gerçek Dünya'nın doğasına benzemesi esas alınır. Biçimci kuram ise sanat eserinin hangi sanat elemanları ve ilkeleriyle düzenlendiği esasını içerir. Dışavurumcu kuramda ise, insanın ruh halleri ve duyuların simgesel ve sembolik anlatımı söz konusudur. İşlevsellik kuramında ise eserin işe yararlığı söz konusudur. Yani dinsel, eğitsel ya da toplumsal bir göndermesi varsa işlevseldir. Bütün bu açıklamalar içsel eleştirinin bir dökümüdür (Boydaş, 2005).

Yukarıdaki açıklamaların ardından, seramik eğitiminde eleştirel düşünmeyi geliştirmek amacı ile bir uygulama örneği sunmak yararlı olacaktır. Sanat eseri eleştirisi için incelenecek örnek, Antik dönem Yunan vazosudur. Bu eser çömlekçi Hieron tarafından yapılan, ressam Makron tarafından resimlenen, M.Ö. 480-490 yıllarına ait, kırmızı figürlü bir kylixdir (Resim 1). Vazo şu anda Berlin Antikenmuseen' de bulunmaktadır.

Resim 1. Attika Kylix

1. BETİMLEME

Genel adı ile vazo resmidir. Siyah fonlu, kırmızı figürlü bir kylix resmidir. Kylixin içinde yani tondoda sağda ayakta duran, uzun elbiseli bir figür bulunmaktadır. Bu figürün ayakları çıplak, saçları, sakalı uzun, ince aşağı doğru uzatılmış bir bıyığı vardır. Baş yandan gözler ise cepheden görülmektedir. Saçları bukleler halinde omuzlarından aşağıya dökülmektedir. Başında asma yapraklarından oluşan bir taç bulunmaktadır. Sağ kol dirsekten bükülerek yukarı doğru uzatılmış halde, elinde saplı bir bitki tutmaktadır. Sol kolu ise dirsekten bükülmüş halde ve göğüs hizasında duran sol eli ile bir asma dalı tutmaktadır. Asma dalı omuz hizasından ikiye ayrılarak, bir dalı sola, bir dalı sağa doğru gitmektedir. Sol dalın üzerinde 5 adet asma yaprağı, bir adet üzüm salkımı bulunmaktadır. Sağ dal omuz hizasından yere doğru sarkıyor. Üzerinde altı adet asma yaprağı, bir adet de üzüm salkımı var. Figürün elbisesi yakasız, sağ kolu dirseğe kadar sıvanmış, pliseler oluşmaktadır. Omuzdan ve sağ kolun altından geçen kumaş sol kolun üzerinden atılmaktadır. Diz altına kadar inen drapeli kumaşın altından, bol pileli bir kumaş daha çıkar, ayak bileklerine kadar inmektedir (Resim 2).

Resim 2. Dyonissos ve Satir Betimli Tondo

Solda ayakta duran figür çıplaktır, kısa boyludur. Başının tepesi keldir. Saçları, ensede topuz yapılarak toplanmıştır. Başında üzüm yapraklarından taç vardır. Bir adet uzun bukleli saç omuzlarından aşağıya sarkmaktadır. Sakalı uzundur. Bıyığı vardır. Baş yandan, ancak gözler cephededir. Kuyruk sokumundan at kuyruğu çıkmaktadır. Sağ bacak önde, sol bacak geridedir. Diz altından itibaren püsküllü, üzeri noktalı bir parça sarkmaktadır. Figürün

ağzında ikili flüt bulunmaktadır. Sağ eliyle öndeki flütü, sol eliyle arkadaki flütü çalmaktadır. Kylixin tondosunda bu iki figürü çevreleyen çember biçimli frizin içinde meander motifli izleme dekoru bulunmaktadır (Resim 2).

Kylix'in alt yüzünde ise ayakta duran, vücutlarına çeşitli hareketler verilmiş on iki adet figür görülmektedir. Figürlerin hepsi kabın ayakları etrafına sıralanmış şekilde dans etmektedir. On bir tanesi kadın, bir tanesi erkektir. On iki figürü ortadan ikiye ayırarak bir tarafa A diğer tarafa B diyerek açıklamaya devam edelim.

A tarafı (Resim 3):

Resim 3. Kylixin alttan görünüşü (A tarafı)

Soldan ilk figür: Kolları açıkta bırakan 3 kattan oluşan uzun, bol, pileli, yakasız bir elbise giymektedir. Ayakları çıplaktır. Baş yandan göz cepheindedir. Saçları omuzlarında açık ve savrulmuştur. Sol el omuz hizasından ileri doğru uzatılmış, sağ elinde ise bir çeşit sopa (Thyrnos) tutmaktadır. Bu figür baş ve bedeni ile sağa doğru yönelmektedir.

İkinci Figür: Uzun, pileli bir elbise giymektedir. Saçlar açık, dalga dalgadır. Sol eli dirsekten kıvrılmış, başına doğru dönmüştür. Sağ kolunu aşağı doğru uzatmıştır. Her iki elinde de ikili konik form tutmaktadır. Profilden gösterilen baş ve bedeni ile sağa doğru yönelmektedir.

Üçüncü Figür: Baş ve bedeni ile sola doğru hareket halindedir. Baş ve ayakları yandan üst gövde önden gösterilmiştir. Saçlar dağınıktır. Çok dikkatle bakınca, saçında menekşe renginde asma yapraklarından sarmaşıklı bir taç bulunmaktadır. Sağ elinde thyrnos tutmaktadır. Omuz hizasından yere paralel olarak uzatılmış sol kolu ve eliyle hareketli bir küçük ceylan tutmaktadır. Ceylanın derisi benekli.

Dördüncü figür: Figürün vücudu “S” biçimi almıştır. Baş ve bedeni sağa doğru dönüktür. Baş omuzlar ile birlikte yere doğru eğilmiştir. Saçlar açık, savrulmuş, dalga dalgadır. Başında asma yapraklarından bir taç vardır. Sağ kol dirsekten bükülmüş ve sağ eli başına değmektedir. Sol eli ile bir kap tutmaktadır. Kabin ağız kısmında bir bant şeklinde, periyodik sıralı altı adet üzüm motifi yer almaktadır. Gövdesinde iki adet stilize palmet motifleri bulunmaktadır. Ortalarında ise şematik anlatımlı bir adet figür yer almaktadır. Bu figürün başı, kolları, ayakları yandan, üst gövdesi önden gösterilmiştir.

Beşinci figür: Baş sağa doğru, bacakları sola doğru dönmüş hareketli bir figürdür. Saçları açıktır. Sağ kol omuz hizasında dirsekten bükülmüş, bilek yukarıya doğrudur. Elinde yatay pozisyonda thyrsos tutmaktadır. Sol kol omuz hizasından yere paralel uzatılmış, avuç içi yukarıya doğru açıktır. Göğüs ve bacaklar elbisenin altından bile bellidir. Sol bacak önde, sağ bacak geridedir.

Altıncı figür: Baş ve bedeniyle sağa doğru dönüktür. Sol eli ile saçlarını tutmakta, sağ kolunu aşağı ve ileri doğru uzatmaktadır.

Birinci kulp: Kylixin kulbu yukarı doğrudur. Köşeleri yuvarlatılmış geometrik biçimlidir. Kulba karşıdan bakılınca, ortası kırmızı, kenarları siyahtır. Kulbun sağ tarafında yatay olarak “Hieron epoisen” yazılıdır. Yani “Hieron tarafından yapılmıştır” anlamına gelmektedir.

Destekli krater: Birinci kulbun altında ve iki figürün bacakları arasında kalacak şekilde yere oturtulmuş halde çizilmiştir. Üzerinde boyna asılmış zincir gibi duran, üzüm motifli dekor bulunmaktadır.

B tarafı (Resim 4): Dionysos’un etrafında dans eden mainadların görüntüsü yer almaktadır.

Resim 4. Kylixin alttan görünüşü (B tarafı)

Yedinci figür: Baş, kalça, bacaklar, kollar ve ayaklar yandan gösterilmiştir. Beden sola doğru, baş ise sağa doğru dönüktür. Vücut hatları belirgindir. Saçlar açık ve dağınıktır. Sol kol omuz hizasından yere paralel olarak karşıya uzatılmaktadır. Sağ kol dirsekten bükülmüş, el göğüs hizasında durmaktadır.

Sekizinci figür: Baş ve bedeniyle sağa doğru dönüktür. Her iki elinde birer flüt vardır. Her ikisini de aynı anda çalmaktadır.

Dokuzuncu figür: Hareketsiz, ayakta durmaktadır. Başı sağa dönüktür. Saçları uzun, bukleli, açıktır. Saçını bir asma yaprağı ile süslenen sarmaşıklı bir çelenk çevrelemektedir. Uzun sivri sakalı vardır. Uzun pelerinli, bol kıvrımlı bir elbise giymektedir. Göğsü üzerinde, iri halkalı bir zincir taşımaktadır. Sırtından asma dalları sağlı sollu çıkmaktadır. Sağ tarafından dört dal çıkmaktadır. İki dal, iki top biçimli nesneyi delip geçmektedir. Ayrıca bir adet üzüm salkımı görülmektedir. Sol omuz tarafından hareketli üç asma dalı çıkmaktadır. Bunlardan ikisi, iki top biçimli nesneyi delip geçmektedir. Bu bölgede iki adet üzüm salkımı yer almaktadır.

Onuncu figür: Sola doğru hareketlenmiş bir görüntüdedir.

Sandık: Onuncu figürün ayaklarının dibinde, kapak (veya üst) kısmı süslü, üzeri dekorlu bir sandık bulunmaktadır. Sandığın üzerinde stilize edilmiş, oturan bir figür, iki yanında ve altta olmak üzere toplam 4 adet stilize palmet motifleri yer almaktadır.

Onbirinci figür: Başı sağa doğru dönük, ayakları görülmeyen bir figürdür. Sağ elinde “thyrsos” u tutmaktadır. Sol kol omuz hizasından, yere paralel olarak uzatılmış olup, avuç içi açıktır.

On ikinci figür: Sola doğru eğilmiş dans etmektedir. Sol kolu dirsekten bükülmüş, sol eli saçların üstündedir. Sağ kolu ise kıvrılmış, sağ göğsü üzerinde durmaktadır.

Bu eserin konusuna gelince, kylixin tondosunda şarap tanrısı Dionysos ile elemanı Satyr’in birlikteliği anlatılmaktadır. Kylixin dışındaki betimlemelerde Dionysos’un etrafındaki genç kızların, mainadların içki içerek coşmaları, kendilerinden geçmeleri ve müzik aletleri çalarak coşkulu şekilde dans etmeleri, bir tür şarap ayini yaptıkları anlatılmaktadır.

Bu vazo kırmızı figürlü, Attika, Kylixidir. Kylix çift kulbu olan bir içki kabıdır. Ayaklı veya ayaksız olan çeşitleri de vardır. Ressamı Makron’dur. Çömlekçi Hieron tarafından yapılmıştır. Etruria bölgesine aittir. İ.Ö 490-480 yıllarında yapılmış, geç arkaik döneme ait bir eserdir. Yüksekliği 12,3 cm, çapı 33 cm.dir.

Ressam Makron'un vazo resimlerinin nitelikleri çizgilerdeki, özellikle giysilerin verilişindeki yumuşaklık ve konu düzenindeki uyumluluk olarak saptanmıştır. Şölen yemekleri, Satyr, Mainad, kadın, erkek, çocuk ve genç erkek toplulukları gibi konuları severek işlemiştir. Çok figürlü sahnelerde bir takım yinelemeler olmuşsa da, zengin ayrıntılar, sedirler, ayak tabureleri, yastıklar, çelenkler, değnekler, süngerler, fırça ve sepet gibi tamamlayıcı öğeler sürekli olarak değişiklik sağlamışlardır. Makron'un yapıtlarının eski çağlarda da üst yapıt olarak kabul edildikleri, bunlar tarafından yapılmış bir takım çömleklerin Kapua'da bir mezarda, daha sonraki kuşaklar tarafından yapılmış bir takım çömleklerle bir arada bulunmalarından anlaşılmaktadır (Richter, 286-287).

Attika Vazoları: (M.Ö 550-303 dolayları.) 6 yy başlangıcında Attika'nın çömlekleri geniş ölçüde pazarlanıp, uzaklara satılmaktadır. Bu yy.ın ortasında Attika kendini Akdeniz seramik merkezi olarak kabul ettirmektedir. Çömleklerinin yüksek nitelikleri bulunmaktadır. Bü yüzden Attika çömleklerinin üstünlüğü yaklaşık bir buçuk yüzyıl sürer. Attika vazoların diğer çömleklerin önüne geçtiği, özellikle Etruria'daki (Akdeniz Bölgesinde) mezar buluntularından ve kutsal yerlerden anlaşılmaktadır (Richter, 264).

ÇÖZÜMLEME

Bu vazo siyah fon üzerine, kırmızı ile düzenlenmiştir. Tondoda koyu renk baskındır. Kylixin dışında açık renkler baskındır. Kırmızı ağırlıkta olduğu için sıcak renkler hakimdir. Eğri çizgiler kullanılmıştır. Çok az düz çizgi vardır. Meander motifinde kırık çizgiler hakimdir. Organik şekiller çoğunluktadır. Kylixin üzerinde doku yoktur, düz, sert bir etki hissedilir. Figürlerin hepsi bir platforma dizilmiş haldedir. Mekan yoktur. Kylixin dışındaki on iki adet figür bir noktadan çıkıp dört bir yana doğru yayılan çizgilerin oluşturduğu bir dairenin içine yerleştirilmiştir. Bu resimlerde bütün denge açık koyu ilişkisine dayanmaktadır. Işık-gölge oyunları çok azdır. Belki küçük bazı alanlarda, saçlar gibi, hafif bir (gölge) renklendirmeden söz edilebilir. Bazı yuvarlak formların, flütün, asma yapraklarının tekrar ettiği görülür. Kylixin tondosunda ve dışında çoğunlukla dikey hatlar hakimdir. Ayrıca, Kylix'in dışında diyagonal hareketler de (flüt, kol duruşları vb.) söz konusudur. Altar, küp, geyik gibi figürler yatay hareketleri oluşturur. Resim kapalı kompozisyonudur. Yani melodiktir. Kırmızı figürlü vazoların başlangıcı M.Ö 530 dolaylarına dayanır. Resmin yapım tekniği şöyledir: Figürler arka yüzey renginde bırakılmış olup, aralarındaki boşluklar siyah parlak boya ile doldurulmuştur. Kalın kil hamuru ile çizilmiş olan figürlerin çevre çizgileri ve ayrıntılarının sık sık kabarık oldukları görülür. Kapların boyanmasında aşağıdaki işlemler uygulanmaktadır. Kil üstüne önce küt uçlu bir el aracı ile taslak çizilir (bunun izleri çoğu

zaman koruna gelmiştir); Figürlerin çevre çizgileri önce ince çizgilerle sonra da geniş fırça vuruşları ile belirtilir. İç ayrıntılar konur ve boş kalan yerler siyah boya ile doldurulur. Kırmızı figürlü üslubun başlangıçlarında arada sırada kazıma yöntemi de kullanıldığı görülmüştür. (Örneğin, saçların çevre çizgilerinin verilmesinde.) Ayrıca bazı yerlerde, kırmızı, mavi, mor gibi tamamlayıcı renkler de kullanılmıştır. Ayrıca önemsiz çizgileri önemli olanlardan ayırmak için, sulandırılmış kil kullanılmış, bu da koyu siyah çizgiler yanında açık kahverengi olarak etkili bir karşıtlık yaratmıştır.

Kylixin tondosunda Dionysos vurgulanmaktadır. Kylixin dışında ise hareket halinde, eğlenen, coşan genç kızlar dikkati çekmektedir. Eserde bir denge söz konusudur. Kylixin içinde ve altında aşağı-yukarı, sağ sol olmak üzere denge vardır. Kylixin tondosunda Dionysos vurgulanmaktadır. Kylixin dışındaki görüntüde ise vurgu hareketsiz duran Dionysos'tadır. Süslü, uzun elbiseleri, uzun saç ve sakalı, sırtından yanlara doğru açılan sarmaşık dalları ve delerek, içinden geçtiği tomurcuklar ile diğer figürlerin içinde ayrıcalıklı olarak seçilmektedir (Ancak hareketsizliği, kült heykeli gibi bir görünüm yaratmaktadır). Fon renginin düz siyah oluşu, esere birleştirici düzen görünümü katmış ve ahenk yaratmaktadır. Kırmızı ve siyah renkler, bütün kompozisyonun yüzeyine dağılmaktadır. Bu da dominant olduğu için birlik sağlamaktadır. Çizgiler yoğun olarak kullanılıp, hareket ve ritim yakalanmaktadır ve bir ahenk oluşmaktadır. Tomurcuk (veya sünger) tekrar eden objelerdir. Birbirine benzer gibi görünen figürler de bir tekrar hissi oluşturmaktadır. Merkez noktadan çıkararak, dairenin içine yan yana sıralanmış mainad figürleri bir hareket ve ritim duygusuyla ahenk de oluşturmaktadırlar. Bu noktadan hareketle renk, hareket, çizgi tekrarlarının oluşu bu kompozisyonda dengeyi, uyumu ve beraberinde birliği getiriyor diyebiliriz.

YORUM

Resimlerdeki hakim figür Dionysos, üzüm ve şarap tanrısıdır. Üzümün kökeni çok eskilere gider. İnsanlar yerleşik hayata geçmeden önce de üzüm vardır, ancak kap yoktur. O dönemde insanlar üzümü tazeyken yerler. Yerleşik hayata geçince üzüm ile olan ilişki devam eder. Şirasını kullanmaya başlarlar. Eski kültürlerde ekonomi ve din ilişkisi vardır. Çünkü ekonomi egemen ve belirleyici bir güçtür. O yüzden tanrılar ortaya çıkmadan bile, üzüme atfedilen bir kutsiyet söz konusudur. Çünkü üzüm belli başlı bir geçim kaynağıdır. Üzüm hem yazlık, hem kışlık bir besin maddesi olduğundan, yazın yenilir, kışın kurutulur. Pestil ve kuru üzüm gibi. Ayrıca suyu sıkılıp, küplerde saklanır. Doğal yolla mayalanan üzüm, şaraba dönüşüp, bağımlılık yaratır. Bunun sonucu Grek'lerde ilgili bir tanrı doğar. Bu tanrı da Dionysostur. Etimolojide Dionysos sözcüğünün kökeni Dios-Dii-Dive diye geçer. Tanrının

mülkiyeti anlamına gelir. Nyssos (Nysa) ise vahşi hayvanlar yatağı anlamı taşır. Yani ‘vahşi hayvanlar yatağında doğan Dionysos’ demektir.

Babası tanrı Zeus, annesi ölümlü bir kadın olan Semele’dir. Semele Zeus ile birlikte olur. Ama onun tanrı olduğuna inanmaz. Tanrısal özelliğini göstermesini ister. Zeus buna kızar, şimşegi ile Semele’yi öldürür. Zeus, Semele’nin ceninini alıp, baldırına yerleştirir. Doğum Zeus’un baldırından gerçekleşir. Doğan bebek Dionysos’tur. Bu kompozisyon, sonradan ithal edilmiş bir durumdur. Kolonizasyon döneminde doğuya gelen Grek’ler, olasılıkla tek tanrılı din görür ve kutsal kitaplardaki (Zebur, Tevrat) Adem ile Havva’nın yaratılışını bir şekilde benimseyerek, sonradan pantheonlarına (Tanrılar birliği) kattıkları bir tanrı için uygun hale getirmişlerdir. Adem’in çamurdan, Havva’nın da onun kürek kemiğinden yaratıldığı gibi.

Dionysos aslında bir insan tanrıdır. Grek’ler tarafından tanrı olarak ilk başta kabul görmez, çünkü çok içer, şarap tanrısıdır. Grek toplumu kapalı olduğundan, onun görüntüsünü de yadırgarlar. Farklıdır, kadınsıdır. Bazı metinlerde: “Lydia’dan gelmiş; kokulu saçları, sarı perçemleri, mor yanakları varmış, siyah gözlerinde Aphrodite’nin sihri parlıyormuş” (Erhat, 119). Bazı metinlerde ise Dionysos’un dilinden, nereden geldiği şöyle anlatılır: “Ön Asya’dan, Anadolu yoluyla Lidya, Frigya bölgesinden Kıt’a Yunanistan’a geçtim” gibi.

Dionysos’un ectacy (coşma), Eleutheros (özgür) gibi adları vardır. Sembolleri olarak, bir elinde “thyrsos” tutar, yanında asma ağacı (üzümü ile birlikte) görülür. Mitolojiye göre “staphylos” asma ağacı ve “oinopion” üzüm salkımı, Dionysos’un iki çocuğu olarak görülür. Dionysos’un başında asma yapraklı, sarmaşıklı bir çelenk bulunur. Uzun saçları ve sakalı vardır. Ayakları çıplaktır. Betimlemelerde çevresinde sürekli genç kızlar (mainadlar) ve delikanlılar (satyrler) ve yaşlı erkekler (silenos’lar) vardır.

Dionysos insanlar tarafından sevilen bir tanrıdır. Çünkü zevk ve eğlence ile insanları kendinden geçirir, dertlerini unutturur.

Not: Dionysos Ariadne ile evlidir. Giritli olan Ariadne zarif, kıvrak ve güzel bir kadındır. Bir gün dans ederken Dionysos ile birbirlerini görüp, aşık olur, evlenirler.

SATYR: Satyrler ve silenler doğayı simgeleyen cinlerdir. Dionysos alayında yer alırlar. Ona büyük bir sevgi ve aşkla bağlıdırlar. Bunlar zaman zaman kuyruklu gösterilmiştir. Çünkü içer ve sınır tanımazlar. O yüzden at gibi ifade edilmiş ve kuyruklu gösterilmiştir. Gövdelerinin belden üstü insan, belden aşağısı at ya da teke biçimindedir. Uzun ve dolgun kuyruğu vardır. Ayakları at tırnağı biçiminde, erkeklik uzuvları dolgun ve kalkıktır. Erken dönem satyrler

yarasa suratlı, uzun, sivri kulaklıdır. Geç dönemlerde (M.Ö. 5 yy sonrası) insan şekline dönüştürülür. Çoğunlukla çıplaktırlar. Kırlarda dolaşır, mainadların ve nymphaların peşine takılırlar. Efsanelerde pek bir rol oynamazlar. Satyrler daha çok plastik sanatlarda ve resimlerde canlandırılmıştır. Genellikle içer görüntüdedir. Bazen müzik eşliğinde, eğlence halinde gösterilir. Bazen de elinde Dionysos'un thyrsosu bulunur (Erhat, 343, Akın).

MAİNAD: Mainas sözcüğü aslında Yunanca “mainomai” fiilinden türemiş bir sıfattır. Tanrı etkisiyle kendinden geçen, coşup taşan ve doğaya, tanrıya karışarak, öbür insanlarca çıldırmış gibi görünen bir kişi, özellikle bir kadın için kullanılır. Mainas çoğuludur. Mainadlar, Dionysos alayını meydana getiren Bakkha'ların başka bir adıdır (Mitoloji sözlüğü s.252). Dionysos'un ayinlerinde sürekli yer alan mainadlar uzun, ince, şeffaf pileli ve bol kıvrımlı elbiseler giyerler. Üzerlerine giydikleri bu elbiseye khyton (Fenikelilerden geçme keten sözcüğü) denir.

THYRSOS: Dionysos'un dinsel törenlerinde hem onun hem de satyr ve mainadların ellerinde taşıdıkları, ucunda bir çam kozalağı bulunan sarmaşık ve asma yaprakları sarılı olan asadır. Dionysos'un en büyük sembolüdür.

TOPLAR: İçinden sarmaşık geçen bu formlar muhtemelen mazi, meşe, palamut ağaçlarının üzerindeki yeşil toplar olabilir. G. Richter'in Yunan Sanatı adlı kitabında ressam Makron'un sevdiği ve tekrar ettiği formlar arasında gösterilen sünger de olabilir.

ÇELENKLER: Genel anlamıyla ödül almış, taçlanmış ifadesi taşır. Dolayısıyla kendi kültürleri ile ilişki kurup, kutsanmış, ödüllendirilmiş gibi düşünülebilir. Üzüm ve asma yaprağından, sarmaşıklı çelenk, “tanrı ile bir olma” anlamına gelebilir. Şarap kültürü ile ilişkilidir.

ASMA YAPRAKLARI: Dionysos'u çağrıştıran bir semboldür. Dionysos'un çocuğu gibidir. Verimliliği, hareketi de anlattığı söylenebilir.

ÇİFTE FLÜT: Aulos adı verilen, birleşik üflemeli çalgıdır. Tıpkı şarap gibi çalındıkça insanları kendinden geçirmeyi, coşturmayı sembolize eder. Mitolojik bir çalgıdır. Çıkış noktası Mezopotamya'dan Anadolu'ya, oradan kıta Yunanistan'a uzanır.

KROTALON: Mainadın elinde tuttuğu bu obje, bir tür zil olabilir. Eğlence, kendinden geçme, coşma, sarhoşluk sembolü olarak yorumlanabilir (Çalgıların tümü erken dönemde din ile ilişkilidir).

CEYLAN: Olasılıkla çevikliği, zarafeti, kıvraklığı ve dansı gösteren bir semboldür. Ceylan ve Dionysos arasında bir ilişki söz konusudur. Mitoslarda bu ilişkiye değinilmektedir.

Dionysos'un çıplak mainadları ceylan postu ile örttüğünü söyler. Bazı sahnelerde Dionysos'un arabasını çeken aslanlar ve panterlerdir. Bazı sahnelerde ise Dionysos ve mainadların elbiselerinde benekler vardır, bu da ceylan ve panter postunu anımsatır.

KRATER: Yaygın gövdeli ve geniş ağızlı bir kaptır. İçinde su ile şarap karıştırılır. Çünkü Grek'ler katıksız şarap içmezler. Krater kulplarının ve gövdesinin biçimine göre çeşitlere ayrılır. Bu kompozisyonda krater çok şarap içildiğini ve sarhoş olduğunu sembolize etmektedir.

DESTEKLİ KRATER: Şarap kabıdır. İnsanların çok içip kendinden geçtiğini sembolize eder.

ALTAR (Sunak): Üzüm suyunun bir törenle Dionysos'a sunulması anlamına gelebilir. Sahnede görülen ceylanın da bu sunakta kurban edileceği düşünülebilir.

MEANDER: Antik Yunan bezeklerindedir. Akarsuların stilize edilerek, kırık çizgilerle anlatılmış şeklidir. Fred, aşık yolu, sapak gibi değişik adları vardır (Secda S. 116-117). Dionysos ve Satyr'in etrafındaki meander motifi, ikisinin arasındaki diyalogun, sevginin, sembolik bir anlatımı olabilir.

LOTUS ÇİÇEĞİ: Antik Yunanda sevilen bir motiftir. Stilize edilerek de gösterilir.

YARGI

Bu kylix güzel, etkileyici ve başarılı bir çalışmadır. Duygusal simgeleriyle önemlidir. Fikirlerin, duyguların izleyiciye canlı ve etkili bir şekilde iletildiği görülmektedir. O yüzden estetik nitelikler içinde "anlatımcılık" yönü ağır basmaktadır, diyebiliriz. Ayrıca bu eserde çizgi, biçim ve renklerin dengeli bir düzenlemesi görülmektedir. Bu açıdan da "biçimcilik" teorisine girmektedir. Öte yandan bu eserin toplumsal ve dinsel bir göndermesi de vardır. Bu açıdan "işlevsellik" teorisini de içermektedir.

SONUÇ

Seramik eğitiminde sanatsal eleştirinin kendine güvenli, dikkatli, duyarlı, konuşabilen, fikir üreten, üretmek için bilgi toplayan, araştırmacı, sorgulayıcı bireyler yarattığı görülmektedir. Bu süreçte bireylerin algısal, sezgisel, çözümsel, yorumsal ve estetik yargısal yetilerinin geliştiği gözler önüne serilmektedir. Bu yetileri gelişmiş bireylerin topluma sunacakları sanat eserleri de hem estetik, hem işlevsel anlamda toplumların önünü açarak, çağdaş yarınların temellerini oluşturacaktır.

KAYNAKÇA

- Akın E., Arkeolog, (2005) D.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü, Diyarbakır.
- Alakuş A. O.,(2004). Kuramdan Uygulamaya Sanat Eseri Eleştirisi. G.Ü. Eğitim Fak. 2. Sanat Eğitimi Sempozyumu Bildiriler Kitabı (Resim İş Eğitiminde Yeni Yaklaşımlar).
- Artut K., (2001) Sanat Eğitimi Kuramları ve Yöntemleri, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Başaran C., (1998) Arkeolojiye Giriş, Akademik Araştırmalar (1. Baskı), Erzurum.
- Boydış N., (2005) Sanat Eleştirisine Giriş, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara.
- Erhat A., (1993) Mitoloji Sözlüğü, Remzi Kitapevi, İstanbul.
- Kırıçoğlu O., Stokrocki M., (1997). Orta Öğretim Sanat Öğretimi, Ankara, YÖK, Dünya Bankası MEGP.
- Özsoy G., (2003) Görsel Sanatlar Eğitimi Resim İş Eğitiminin Tarihsel ve Düşünsel Temelleri, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara.
- Richter G., (1979) Yunan Sanatı, Cem Yayınevi, İstanbul.
- Secda S., (1993) Arkeoloji Sözlüğü, İnkılap Kitabevi (3. Baskı), İstanbul.